

Utambulisho wa kitamaduni katika riwaya ya Kiswahili: Usomaji wa riwaya Utengano ya mwandishi Said Ahmed Mohamed

Emhemmad Abdallah Alhabib

Department of African Languages and Studies, Faculty of Languages, Sebha

Maneno muhimu:

utambulisho wa kitamaduni
Riwaya ya Kiswahili
Fasihi ya Kiswahili
Said Ahmed Mohamed
Utengano
Usimulizi wa kitamaduni
Jamii ya Waswahili
Uhusiano wa kitamaduni

MUHTASARI:

Utafiti huu unalenga kuchambua namna utambulisho wa kitamaduni unavyowakilishwa katika riwaya ya Kiswahili kupitia usomaji wa kiuchambuzi na kiuhakiki wa riwaya Utengano ya mwandishi Mtanzania Said Ahmed Mohamed. Utafiti unaanza kwa dhana kwamba riwaya ya Kiswahili ni uwanja mpana unaofaa kwa kuchunguza uundaji wa utambulisho wa kitamaduni pamoja na migogoro yake, ukiathiriwa na upekee wa jamii ya Waswahili na nafasi yake kati ya mila na usasa, katika muktadha wa mabadiliko ya kisiasa na kijamii yaliyojitokeza baada ya uhuru na Mapinduzi ya Zanzibar. Utafiti unatumia mbinu ya kimaielezo uchambuzi, (descriptive-analytical approach) pamoja na mkabala wa kiutamaduni (cultural approach), na pia kunufaika na nadharia za usimulizi ili kuchunguza vipengele vikuu vya simulizi: wahusika, nafasi ya kijiografia, muundo wa kijamii, na lugha. Matokeo ya utafiti yanaonesha kuwa riwaya ya Utengano inatoa uwakilishi changamano wa utambulisho wa kitamaduni wa Waswahili katika kipindi cha mpito, ambapo mgongano mkubwa unaonekana kati ya maadili ya jadi yaliyojikita katika mfumo wa baba na uhusiano wa kifamilia, na mabadiliko ya kijamii na kiuchumi yaliyoletwa na sera za baada ya uhuru. Lugha ya Kiswahili ya kienyeji, yenye methali na semi zake, inaibuka kama nyenzo kuu ya kubeba utambulisho huu, ilhali nafasi za kijiografia kutoka mji wa Zanzibar hadi kijiji cha "Fotoni" zinaakisi mgawanyiko wa kiutamaduni na kisaikolojia unaonyesha mtengano wa mhusika wa Kiswahili wa kisasa. Utafiti unahitimisha kuwa "mabadiliko" (dynamism). yaani nguvu ya kuleta mabadiliko ndiyo wazo kuu (leitmotiv) la riwaya, jambo linalothibitisha kuwa utambulisho wa Kiswahili si kitu thabiti, bali ni mchakato unaoendelea kubadilika.

الهوية الثقافية في الرواية السواحلية: قراءة في رواية الانفصال للكاتب سعيد احمد محمد

امحمد عبدالله الحبيب

قسم اللغات والدراسات الأفريقية، كلية اللغات، جامعة سبها، ليبيا

المملخص	الكلمات المفتاحية:
تهدف هذه الدراسة إلى تحليل كيفية تمثيل الهوية الثقافية في الرواية السواحلية من خلال قراءة تحليلية نقدية لرواية "الانفصال" للكاتب التتازي "سعيد أحمد محمد". تنطلق الدراسة من فرضية أن الرواية السواحلية تشكل فضاءً خصباً لدراسة شكل الهوية الثقافية وصراعاتها، متأثرة بخصوصية المجتمع السواحلي وموقعه بين تيارات التقليد والحداثة، وفي ظل التحولات السياسية والاجتماعية التي أعقبت الاستقلال وثورة زنجبار. تعتمد الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي والمنهج الثقافي، بالإضافة إلى الاستفادة من الدراسات السردية، لفحص عناصر السرد الرئيسية: الشخصيات، والفضاء المكاني، والبنية الاجتماعية، واللغة. تكشف الدراسة أن رواية "الانفصال" تقدم تمثيلاً معقداً للهوية الثقافية السواحلية في مرحلة انتقالية، حيث يتجلى صراع قوي بين القيم التقليدية المتجذرة في النظام الأبوي والعلاقات الأسرية، وبين التحولات الاجتماعية والاقتصادية الجارفة التي أحدثتها سياسات ما بعد الاستقلال. تبرز اللغة السواحلية المحلية بأمثالها وتعبيراتها كحامل أساسي لهذه الهوية، بينما يجسد الفضاء المكاني من مدينة "زنجبار" الحضرية إلى قرية "فوتوني" الريفية انقساماً ثقافياً ونفسياً يعكس تمزق الشخصية السواحلية المعاصرة. وتخلص الدراسة إلى أن "الديناميكية" أي الطاقة المحدثة للتغيير هي	الهوية الثقافية الرواية السواحلية الأدب السواحلي السرد الثقافي المجتمع السواحلي التهجين الثقافي

*Corresponding author:

E-mail addresses: emhe.alhabib@sebhau.edu.ly

Article History : Received 17 May 2026 - Received in revised form 22 August 2026 - Accepted 28 August 2026

الفكرة المهيمنة في الرواية، مما يؤكد أن الهوية السواحلية ليست كياناً ثابتاً، بل هي بناء مستمر في حالة من
التحول والصيرورة.

1.0 Utangulizi:

Fasihi ya kisasa ya Afrika imekuwa ikipa umuhimu mkubwa maswali ya utambulisho wa kitamaduni katika muktadha wa baada ya ukoloni, na juhudi za kutafuta nafsi ya pamoja katika kukabiliana na urithi wa ukoloni pamoja na changamoto za utandawazi. Katikati ya mandhari hii pana ya fasihi ya Afrika, fasihi ya Kiswahili inajitokeza kama mojawapo ya fasihi kongwe zaidi za Afrika zilizoandikwa, ikiwa imebeba historia ndefu ya mwingiliano wa kitamaduni kati ya vipengele vya Kiafrika, Kiarabu na Kiislamu.

Riwaya ya Kiswahili ilianza katika muktadha wa simulizi za jadi, kisha ikachukua taratibu muundo wa riwaya ya Kimagharibi. Baada ya uhuru, riwaya hii ilipitia maendeleo makubwa, hasa chini ya sera za kitamaduni kama vile sera ya Ujamaa (African socialism) iliyozinduliwa kupitia Azimio la Arusha mwaka 1967 nchini Tanzania. Katika muktadha huu, riwaya iligeuka kuwa jukwaa muhimu la kushughulikia masuala ya jamii za ndani.

Riwaya ya Utengano (1980) ya mwandishi Mtanzania Said Ahmed Mohamed ina umuhimu maalum katika muktadha huu. Mohamed, aliyezaliwa Zanzibar mwaka 1947, ni miongoni mwa waandishi mashuhuri wa riwaya ya Kiswahili ya kisasa, akiwa ameandika zaidi ya vitabu thelathini vinavyohusisha riwaya, tamthilia na mashairi. Riwaya yake ya kwanza Asali Chungu (1977) iliashiria mwanzo wa mchango wake mkubwa katika maendeleo ya riwaya ya Kiswahili.

Umuhimu wa utafiti huu unatokana na dhamira yake ya kuchunguza uwakilishi wa utambulisho wa kitamaduni katika kazi hii ya kifasihi, kwa kuichukulia kama dirisha la kuelewa mabadiliko makubwa yaliyotokea katika jamii ya Waswahili, hasa Tanzania na Zanzibar, katika nusu ya pili ya karne ya ishirini. Utafiti huu utajikita katika uchambuzi wa riwaya ya Utengano kama hati ya kitamaduni na kijamii inayoakisi mabadiliko hayo.

2. Tatizo la Utafiti:

Tatizo la utafiti linajikita katika kubainisha namna riwaya ya Utengano inavyowakilisha utambulisho wa kitamaduni wa jamii ya Waswahili katika kipindi cha kihistoria kilicho na mabadiliko ya kasi ya kijamii, kiuchumi na kisasa yaliyofuata uhuru na Mapinduzi ya Zanzibar (1964). Riwaya hii, kupitia muundo wake wa usimulizi, inawasilisha ulimwengu uliojaa mivutano kati ya urithi wa jadi na uhalisia wa kisasa.

Wahakiki wa fasihi wanaona kuwa Utengano ni "kazi ya kipekee katika uzalishaji wa kifasihi wa Kiswahili wa miaka ya 1970 na 1980, kwa upande wa mada zinazoshughulikiwa pamoja na ustadi wa kimtindo wa mwandishi." Aidha, imeelezwa kuwa riwaya hii ni "kazi ya kiishara ya mkondo wa kifasihi wa Zanzibar," unaojikita katika kuwakilisha "mivutano ya jamii ya baada ya mapinduzi."

Hivyo basi, tatizo la utafiti linajengwa katika swali kuu lifuatalo: Riwaya ya Utengano inauwakilisha vipi utambulisho wa kitamaduni katika jamii ya Waswahili kupitia vipengele vyake vya usimulizi (wahasika, mahali, na lugha)? Na ni mbinu zipi za kifasihi na kiutamaduni ambazo mwandishi ametumia katika kujenga na kuvunja utambulisho huu?

3. Maswali ya Utafiti:

Utafiti huu unalenga kujibu maswali madogo yafuatayo:

Ni ipi dhana ya utambulisho wa kitamaduni katika muktadha wa fasihi ya Kiafrika na Kiswahili, na inaweza kutumikaje katika uchambuzi wa Utengano?

Vipengele vya utambulisho wa kijamii (maadili, mahusiano ya kifamilia, mila na desturi) vinajitokeza vipi katika matukio na wahasika wa riwaya?

Ni nafasi gani ya lugha ya Kiswahili cha mazungumzo, pamoja na misemo na methali zake, katika kujenga utambulisho wa kitamaduni ndani ya matini, hasa kwa kuzingatia "utajiri wa kisimu na kimtindo" wa Said Ahmed Mohamed?

Wahasika mbalimbali (wa jadi, wa kisasa na wa pembezoni) wanadhihirisha vipi mgongano kati ya maadili ya kale na mapya? Na wanachangiaje katika kujenga kile kinachoweza kuitwa "riwaya ya ukuaji" (Bildungsroman) ya Kiafrika?

Nafasi ya kijiografia (mji dhidi ya kijiji, nafasi za umma na za faragha) inachangiaje katika kuimarisha au kudhoofisha utambulisho wa kitamaduni?

4. Dhana za Utafiti:

Utafiti unajengwa juu ya dhana zifuatazo:

Riwaya ya Kiswahili, kama inavyojitokeza katika Utengano, inaonesha utambulisho wa kitamaduni si kama kitu thabiti, bali kama muundo unaobadilika (dynamic) unaoendelea kujadiliwa kupitia mgogoro kati ya mila na usasa. Hili linathibitishwa na wazo la "mabadiliko" (dynamism) kama leitmotif kuu ya riwaya.

Utengano hutumia lugha ya Kiswahili iliyojaa mafumbo, misemo na methali kama nyenzo kuu ya kuwasilisha utamaduni wa wenyeji na kuonesha upekee wa jamii ya Waswahili. Wakosoaji wamepongeza uwezo wa Said Ahmed Mohamed wa kutumia lugha "kwa urahisi, wepesi na kwa mtindo wa kifasihi wa kimfano."

Wahasika wa riwaya, kupitia migongano yao ya ndani na nje, huonesha mgogoro wa maadili ya jadi katika jamii ya kibabu (patriarki) dhidi ya mabadiliko ya kijamii na kiuchumi, jambo linalosababisha mgogoro wa kina wa utambulisho. Riwaya inaonesha jinsi "ukali wa kanuni za kijinsia za Waswahili unavyowabana wahasika wanawake na kuwafanya wajinyenyeshe ili kuendana na jamii."

Nafasi ya kijiografia katika riwaya, hasa mgawanyiko kati ya Zanzibar ya mjini na kijiji cha "Fotoni," ina jukumu muhimu katika kuonesha mgawanyiko wa kiutamaduni na kisaikolojia wa wahasika.

5. Malengo ya Utafiti:

Utafiti huu unalenga:

Kuchambua namna utambulisho wa kitamaduni unavyojitokeza katika Utengano kupitia vipengele vyake vya usimulizi.

Kuchunguza uhusiano kati ya vipengele vya usimulizi (wahasika, mahali, lugha) na uwakilishi wa maadili ya kijamii ya Waswahili.

Kubainisha nafasi ya lugha ya kienyeji, hususan misemo na methali, katika kujenga utambulisho wa kitamaduni ndani ya riwaya.

Kuonesha umuhimu wa fasihi ya Kiswahili, hususan riwaya, kama nyenzo muhimu ya kuelewa mienendo ya kijamii na kitamaduni Afrika Mashariki, hasa katika muktadha wa mabadiliko ya baada ya uhuru.

6. Umuhimu wa Utafiti:

Umuhimu wa utafiti huu unatokana na mambo yafuatayo:

Mchango wa kitaaluma: Utafiti unachangia katika kuendelea tafiti za kiuhakiki kuhusu fasihi ya Kiswahili, hasa kwa lugha ya Kiarabu, kwani tafiti nyingi zilizopo zimeandikwa kwa Kiingereza, Kiitaliano au Kijerumani.

Thamani ya kitamaduni: Utafiti unaonesha nafasi muhimu ya fasihi ya Kiswahili katika kuwakilisha utambulisho wa kitamaduni wa Kiafrika wa ndani, na kutoa mtazamo mbadala dhidi ya simulizi zinazopuza fasihi za lugha za Kiafrika. Pia unaangazia "utata wa masuala ya utambulisho" katika jamii ya Waswahili kutokana na mchanganyiko wa kikabila na athari za Uislamu.

Uchambuzi wa kifasihi: Utafiti unatoa uchambuzi wa kina wa Utengano, mojawapo ya kazi muhimu katika riwaya ya Kiswahili ya kisasa, na kusaidia kuelewa maendeleo ya mtindo wa usimulizi wa Said Ahmed Mohamed.

Kufungua uwanja wa utafiti: Utafiti unafungua milango kwa tafiti linganishi kati ya riwaya ya Kiswahili na riwaya za Kiafrika na Kiarabu katika kuchunguza masuala ya utambulisho na mabadiliko ya kijamii.

7. Mipaka ya Utafiti:

Utafiti huu unazingatia mipaka ifuatayo:

Kipengele cha mada: Utafiti unajikita katika uchambuzi wa dhana ya utambulisho wa kitamaduni katika Utengano pekee.

Kipengele cha kijiografia: Unahusu jamii ya Waswahili kama inavyojitokeza katika Tanzania na Zanzibar baada ya uhuru na Mapinduzi ya 1964.

Kipengele cha kihistoria: Unahusu kipindi cha miaka ya 1970 na 1980 kinachokisi matukio ya riwaya, kipindi ambacho kilishuhudia

kuibuka kwa nathari ya Kizanzibari iliyopata umaarufu mkubwa wa kiuahakiki.

8. Mbinu za Utafiti:

Ili kufanikisha malengo ya utafiti, zitatumika mbinu zifuatazo:

Mbinu ya kimaalezo-uchambuzi: kwa kueleza na kuchambua vipengele vya usimulizi kama wahusika, mahali, lugha na matukio pamoja na maana zake za kijamii na kitamaduni.

Nadharia ya tafiti za kitamaduni (Cultural Studies): kuchambua matini ya kifasihi kama bidhaa ya kitamaduni inayowakilisha na kuunda maadili na migogoro ya jamii ya Waswahili, ikiwa ni pamoja na athari za sera ya Ujamaa katika fasihi.

Nadharia ya usimulizi (Narratology): kuchunguza mbinu za usimulizi kama ujenzi wa wahusika, matumizi ya muda na nafasi, pamoja na mtazamo wa msimulizi, na jinsi vinavyochangia katika ujenzi wa utambulisho wa kitamaduni.

9. Tafiti za Awali:

Fasihi ya Kiswahili kwa ujumla, na hasa kazi za Said Ahmed Mohamed, imevutia umakini wa watafiti mbalimbali wa Kimagharibi na Kiafrika. Tafiti zinazohusiana na mada ya utafiti huu zinaweza kupangwa katika makundi yafuatayo:

Tafiti kuhusu utambulisho wa kitamaduni katika fasihi ya Kiafrika: Tafiti hizi zinatoa msingi muhimu wa nadharia. Kitabu "Swahili Beyond the Boundaries: Literature, Language and Identity" (2007) cha Alamin Mazrui kinatoa uchambuzi wa kina kuhusu suala la utambulisho wa Kiswahili kupitia dhana ya mseto wa kitamaduni (hybridity). Vilevile, mkusanyiko wa "Swahili Modernities: Culture, Politics and Identity on the East Coast of Africa" (2004), uliohaririwa na Patricia Caplan na Farouk Topan, unatoa michango muhimu kuhusu uundaji wa utambulisho Afrika Mashariki.

Tafiti kuhusu riwaya ya Kiswahili: Kitabu cha Xavier Garnier "The Swahili Novel: Challenging the Idea of 'Minor Literature'" (2013) ni rejea muhimu katika eneo hili. Garnier anachambua zaidi ya riwaya 175 za Kiswahili kutoka kwa takribani waandishi 100, na kuonesha "kujishughulisha kwa kina kwa riwaya ya Kiswahili na masuala ya kijamii" pamoja na uhusiano wake wa karibu na mijadala ya kisiasa ya Afrika Mashariki.

Tafiti kuhusu kazi za Said Ahmed Mohamed: Tasnifu ya Rose Sau Lugano "The portrayal of the girl child in selected African female Bildungsromane" (2005) inachambua Utengano katika muktadha wa riwaya za ukuaji za kike barani Afrika, ikizingatia mwingiliano wa utamaduni, kabila, jinsia na itikadi za kidini katika ujenzi wa mhusika mkuu. Vilevile, utafiti wa Flavia Aiello "Mabadiliko ni maumbile yenyewe: The thematic and stylistic dynamism in S. A. Mohamed's novel Utengano" (1999) unachunguza kwa kina wazo la "mabadiliko" kama mhimili mkuu wa riwaya. Aidha, kazi yake nyingine "Il romanzo Swahili a Zanzibar: una lettura di Utengano di S.A. Mohamed" (2003) inatoa usomaji mpana wa riwaya katika muktadha wake wa Kizanzibari.

Tafiti kuhusu jinsia (gender): Utafiti "Literature and Gender: The Role of Swahili Fiction in Women's Emancipation" (2005) unachunguza nafasi ya riwaya ya Kiswahili katika ukombozi wa wanawake, na hutumia Utengano kama mfano mkuu wa namna wanawake wanavyochorwa kulingana na mtazamo wa jamii ya jadi.

Nafasi ya utafiti wa sasa katika tafiti zilizotangulia:

Ingawa tafiti hizi zina mchango mkubwa, nyingi zimeandikwa kwa lugha za kigeni (Kiingereza, Kiitaliano) au zimejikita katika vipengele maalum kama jinsia au mtindo wa kisanaa. Utafiti huu unalenga kuziba pengo hilo kwa kutoa uchambuzi wa kina kwa lugha ya Kiarabu kuhusu dhana ya "utambulisho wa kitamaduni" katika vipengele vyake vya kijamii, kiisimu na kimaeneo kama vinavyojitokeza katika Utengano, hivyo kutoa mtazamo mpana zaidi wa nafasi ya fasihi katika kuwakilisha utambulisho wa Waswahili katika kipindi muhimu cha kihistoria cha mabadiliko.

10. Mfumo wa Nadharia:

Utafiti huu unategemea maeneo mawili makuu ya kitaaluma: tafiti za utambulisho wa kitamaduni na tafiti za fasihi ya Kiafrika.

Kwanza: Dhana ya Utambulisho wa Kitamaduni:

Utambulisho wa kitamaduni hufafanuliwa kama hisia ya mtu au kundi ya kujihusisha na jamii fulani kutokana na vipengele vya pamoja vya kitamaduni kama lugha, dini, historia, mila na desturi, pamoja na maadili ya kijamii. Si dhana tuli, bali ni ujenzi wa kijamii unaobadilika (dynamic social construction) unaoundwa kupitia mwingiliano wa

kijamii na kihistoria.

Katika muktadha wa kifasihi, matini huwa nafasi ya majadiliano ya utambulisho ambapo huakisi, huzalisha upya, au hupinga mitazamo ya kitamaduni iliyopo. Katika jamii ya Waswahili, utambulisho huu una ugumu maalum kutokana na mchanganyiko wa makabila na Waarabu pamoja na Uislamu kama mfumo wa maisha, hali inayozalisha "utata mkubwa wa kiutamulisho."

Pili: Utambulisho wa Kitamaduni katika Fasihi ya Kiafrika:

Katika fasihi ya Kiafrika ya kisasa, suala la utambulisho lina nafasi ya msingi hasa katika kipindi cha baada ya ukoloni. Fasihi hii mara nyingi huonesha mgongano kati ya mila za jadi na mifumo mipya ya kiutamaduni, ikielezea hali ya "mgawanyiko" au "mparaganyiko" wa kitamaduni wa mhusika wa Kiafrika.

Wananadharia wa baada ya ukoloni kama Homi Bhabha wamependekezwa dhana ya mseto wa kitamaduni (cultural hybridity) kuelezea utambulisho mpya unaozalishwa na mwingiliano wa tamaduni. Alamin Mazrui ametumia dhana hii kwa jamii ya Waswahili katika Swahili Beyond the Boundaries, akiboresha ueleva wa utambulisho wa Kiswahili ndani ya muktadha wa mseto wa kitamaduni.

Tatu: Riwaya ya Kiswahili na Utambulisho wa Kitamaduni:

Riwaya ya Kiswahili ni aina ya kisasa ya fasihi iliyozaliwa kutokana na mchanganyiko wa simulizi za jadi na riwaya ya Kimagharibi, hivyo kuifanya kuwa nafasi ya mseto wa kitamaduni kwa asili yake.

Baada ya uhuru, riwaya hii ilikua zaidi nchini Tanzania chini ya sera ya Ujamaa (African socialism). Mara nyingi hutumia uhalisia wa kijamii (social realism) kuonesha changamoto za jamii. Kama anavyosema Garnier, riwaya ya Kiswahili mara nyingi hutumika kuhoji uhusiano kati ya utamaduni wa jadi na mabadiliko ya kisasa, hivyo kuchangia mjadala wa utambulisho.

Riwaya ya Utengano inatokana na mazingira haya ya kihistoria, ambapo fasihi inatumika kuchambua mgogoro wa utambulisho katika jamii ya Waswahili katika kipindi cha mpito.

11. Mfumo wa Vitendo (Uchambuzi):

Mjadala wa Kwanza: Uwakilishi wa Utambulisho wa Kijamii katika Riwaya:

Utengano inatoa uchambuzi wa kina wa muundo wa kijamii wa Waswahili na migongano yake. Uchambuzi huu unajikita katika mahusiano ya kifamilia ya mfumo dume (patriarchy) na maadili ya jadi yanayokabiliwa na mabadiliko ya kiuchumi na kisiasa.

Muundo wa kijamii na mahusiano ya kifamilia:

Riwaya inaonesha familia ya Waswahili kama mfumo wa kitabaka unaotawaliwa na mwanaume. Mhusika Bwana Makuu, mwanasiasa na mfanyabiashara tajiri, anawakilisha kilele cha mfumo huu. Ni mume mkali anayempiga mke wake Bi Tamima na kumtaliki kwa kumruhusu mkunga wa jadi kuingia nyumbani baada ya kujifungua. Hii inaonesha mgongano kati ya mila za jadi na mitazamo ya "kisasa". Bi Tamima anaoneshwa kama mwanamke aliyedhulumiwa, aliyefungiwa na kunyimwa sauti na mumewe. Aidha, wahusika kama Shoka na James wanaoneshwa kama watu waliovinja mfumo wa familia kutokana na mabadiliko ya kijamii.

Mila, desturi na maadili:

Riwaya inaonesha mgongano wa maadili, hasa dhana za heshima na aibu. Kutoroka kwa Maimuna na baadaye kufanya kazi katika nyumba ya starehe chini ya Mama Jeni kunaonesha kuporomoka kwa maadili ya jadi. Hata hivyo, mwisho wa riwaya unaonesha aina fulani ya upatanisho kupitia ndoa ya Maimuna na Kabi, jambo linaloashiria uwezekano wa msamaha na kurejea kwa jamii.

Mjadala wa Pili: Utambulisho wa Kiisimu katika Riwaya:

Lugha ya Kiswahili katika Utengano si chombo tu cha mawasiliano, bali ni mbebaji mkuu wa utambulisho wa kitamaduni. Waandishi na wahakiki wamepongeza matumizi ya lugha rahisi, fasaha na ya kisanaa ya Said Ahmed Mohamed.

Lugha kama utambulisho:

Kutumia Kiswahili katika riwaya hii ni kitendo cha kiutamaduni na kisiasa katika kipindi cha baada ya ukoloni. Lugha ya taifa hutumika kama ishara ya uhuru wa kitamaduni na kupinga urithi wa lugha ya kikoloni.

Methali na semi za jadi:

Riwaya imejaa methali na semi zinazobeba hekima ya jamii. Hizi hufanya kazi ya kuunganisha matukio ya kibinafsi na maarifa ya kijamii ya pamoja. Hata jina la riwaya Utengano (maana yake

"kutengana") lina uzito wa kiutamaduni unaohusiana na talaka, mgawanyiko wa kifamilia na mpasuko wa kijamii. Methali kama "asiyesikia la mkuu huvunjika guu" zinaonyesha mgongano kati ya uzoefu wa mtu binafsi na maadili ya jamii ya jadi.

Mjadala wa Tatu: Utambulisho wa Kitamaduni kupitia Wahusika: Wahusika katika Utengano ni vielelezo hai vya mitazamo mbalimbali kuhusu utambulisho na mabadiliko ya kijamii. Wanaweza kupangwa katika aina kadhaa zinazokinzana:

Wahusika wa jadi:

Mhusika Kabi, mvuvi mlemavu anayeishi katika kijiji tulivu cha "Fotoni", anawakilisha mfano wa uhusiano wa karibu na ardhi, bahari, uaminifu na bidii ya kazi. Anadhihirisha usafi wa utambulisho wa Kiswahili unaohusishwa na maumbile na unyenyekevu, na anaonekana kuwa mbali na uozo wa maisha ya mjini. Katika baadhi ya mapitio ya riwaya, anaeleza kama "mwanaume mwema aliyeishi kwa uadilifu na kujitahidi kujikimu kimaisha."

Wahusika wa kisasa na wenye maslahi binafsi:

Kwa upande mwingine, Bwana Makuudi na Bwana Smith wanawakilisha nguvu za "kisasa" zenye unyonyaji. Wanajitokeza kama "makundi ya kifisadi katika jamii yanayonyonya serikali kwa njia isiyo halali." Wahusika kama Mama Jeni, anayeendesha nyumba ya starehe, wanaonesha upande wa kibiashara usio wa kimaadili ambapo binadamu hugeuzwa kuwa bidhaa. Mama Jeni anatumia wanawake wengine kama chombo cha faida, akiwanyonya wanaume na wasichana wadogo wanaolazimika kufanya ukahaba kwa ajili ya kipato.

Mgogoro wa kitamaduni na mabadiliko ya kijamii:

Mgogoro wa utambulisho unaonekana wazi katika mhusika Maimuna. Kutoroka kwake kutoka "nyumba iliyofungwa kama kizimba" ni uasi dhidi ya utambulisho uliowekwa kwake. Hata hivyo, kuingia kwake katika ulimwengu wa Mama Jeni ni kuanguka katika mzunguko mwingine wa mateso. Safari yake kutoka nyumba ya baba, hadi nyumba ya ukahaba, na hatimaye hadi kijiji cha Fotoni, ni taswira ya safari ya kutafuta nafsi katika jamii isiyotoa nafasi wazi kwa mwanamke. Kwa mujibu wa Lugano, "miundo ya mfumo dume katika jamii nyingi za Kiafrika huzuia maendeleo ya mtoto wa kike na kuwa kikwazo cha kujitambua kwake."

Mjadala wa Nne: Nafasi ya Mahali katika Uwakilishi wa Utambulisho:

Mahali katika Utengano si mandhari tu, bali ni kipengele tendaji kinachounda wahusika na kuonyesha migongano ya kitamaduni.

Mji (Zanzibar) dhidi ya kijiji (Fotoni):

Riwaya inawasilisha mgawanyiko wazi wa kimaeneo. Zanzibar ya mjini inaoneshwa kama nafasi ya migongano, rushwa na tamaa, ambapo Makuudi na Mama Jeni wanaishi na kufanya shughuli zao. Hapa, "kisasa" kimegeuka kuwa chombo cha ubinafsi na uharibifu wa maadili. Kwa upande mwingine, kijiji cha Fotoni kilicho kando ya bahari kinawakilisha utulivu, usafi na upatanisho wa nafsi na maumbile. Ni mahali ambapo Maimuna anapata fursa ya kujijenga upya.

Nafasi wazi na zilizofungwa:

Riwaya inatofautisha kati ya nafasi za kukandamiza (nyumba ya Makuudi, nyumba ya wazazi, nyumba ya ukahaba) na nafasi za matumaini (pwani ya Fotoni). Jiografia hii ya kifasihi inaakisi mgawanyiko wa kisaikolojia na kitamaduni wa wahusika, na kuifanya nafasi kuwa ishara ya mgogoro wa utambulisho.

Mjadala wa Tano: Muundo wa Usimulizi na Utambulisho wa Kitamaduni:

Wakati wa usimulizi na mabadiliko ya kidinamik:

Kama ilivyoelezwa na Flavia Aiello, "dynamism" au nguvu ya mabadiliko ndiyo wazo kuu linaloendesha riwaya. Wakati wa simulizi si mstari mmoja, bali unarudi nyuma na kusonga mbele ili kufichua mizizi ya migogoro ya sasa. Safari ya maisha ya Maimuna inaonesha jinsi utambulisho unavyojengwa kupitia uzoefu unaojirudia na kubadilika.

Maelezo ya kitamaduni na alama:

Riwaya imejaa maelezo ya mila, mavazi, chakula na taratibu za kijamii, ambayo huunda mtandao wa utamaduni uliokamilika. Alama za kifasihi kama bahari zinabeba maana ya kina—uhai, siri na utakaso—na ni sehemu ya utambulisho wa Waswahili unaohusishwa na Bahari ya Hindi. Kabi, mvuvi mlemavu, ni ishara ya kuvutia ya mchanganyiko wa uadilifu na udhaifu, akionyesha jinsi maadili ya jadi

yanavyoweza kushindwa kukabiliana na kasi ya dunia ya kisasa.

12. Matokeo ya Utafiti:

Utafiti umebaini matokeo yafuatayo:

Utengano unaonesha utambulisho wa kitamaduni wa Waswahili kama muundo wenye mabadiliko na mgongano kati ya mila na usasa, jambo linalolingana na wazo la "dynamism" kama mhimili mkuu wa riwaya. Wahusika wanabeba migongano ya kijamii: Kabi (uadilifu), Makuudi na Mama Jeni (unyonyaji), na Maimuna (mhasiriwa anayetafuta nafsi yake).

Lugha ya Kiswahili inatumika kama hazina hai ya utambulisho wa kitamaduni, ikiwa na methali, semi na miundo ya kifasihi inayoonesha upekee wa jamii ya Waswahili.

Nafasi ya kijiografia inaonesha mgawanyiko wa kisaikolojia kati ya mji na kijiji, ikiwa ni sehemu ya ujenzi wa maana ya utambulisho.

Riwaya inatoa uchambuzi wa kina wa mabadiliko ya kijamii Tanzania na Zanzibar baada ya uhuru na Mapinduzi ya 1964, na kuthibitisha nafasi ya fasihi ya Kiswahili kama chombo cha uchambuzi wa kijamii.

13. Hitimisho:

Utafiti huu umetoa usomaji wa kiuchambuzi wa riwaya Utengano ya Said Ahmed Mohamed kwa kuzingatia dhana ya "utambulisho wa kitamaduni." Umeonesha kuwa riwaya hii si simulizi ya kawaida ya maisha ya wahusika, bali ni matini ya kitamaduni inayoakisi mgogoro wa jamii katika kipindi cha mpito kati ya urithi wa zamani na changamoto za sasa. Thamani ya riwaya hii iko katika uwezo wake wa kuunganisha migogoro hiyo ndani ya muundo thabiti wa kifasihi unaotumia lugha, wahusika na nafasi kama zana za uchambuzi wa kijamii na kitamaduni.

Mapendekezo:

Utafiti unapendekeza kuimarishwa kwa juhudi za kitaaluma za Kiarabu katika kutafsiri na kuchunguza fasihi ya Kiswahili, ambayo ni daraja muhimu kati ya ulimwengu wa Kiarabu na Afrika. Aidha, inapendekeza kuingiza fasihi hii katika mitaala ya fasihi linganishi katika vyuo vikuu vya Kiarabu.

Mapendekezo ya Taftiti Zijazo:

Taftiti zijazo zinaweza kulinganisha Utengano na riwaya nyingine za Kiafrika zinazoshughulikia mgogoro wa utambulisho kama kazi za Ngugi wa Thiong'o au Chinua Achebe. Pia zinaweza kuchunguza zaidi nafasi ya mwanamke na tabaka la pembezoni katika kazi nyingine za Said Ahmed Mohamed, au kuchambua kwa kina zaidi dhana ya mseto wa lugha na utamaduni katika riwaya ya Kiswahili ya kisasa. Aidha, athari za sera ya Ujamaa (Ujamaa) katika fasihi ya Kiswahili zinaweza kuchunguzwa kwa undani zaidi.

14. Marejeo:

- Abdulla, Muhammed Said. Mzimu wa Watu wa Kale. Nairobi: East African Publishing House, 1960.
- Aiello, Flavia. "Mabadiliko ni maumbile yenyewe: The thematic and stylistic dynamism in S. A. Mohamed's novel Utengano." CORE, 1999.
- Aiello, Flavia. "Il romanzo Swahili a Zanzibar: una lettura di Utengano di S. A. Mohamed." CORE, 2003.
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Muhammed Said Abdulla". Encyclopedia Britannica, 20 Jul. 1998.
- Caplan, Patricia, and Farouk Topan, editors. Swahili Modernities: Culture, Politics and Identity on the East Coast of Africa. New Jersey: Africa World Press, 2004.
- Garnier, Xavier. The Swahili Novel: Challenging the Idea of 'Minor Literature'. Woodbridge, Suffolk: James Currey, 2013.
- Garnier, Xavier. "Introduction." The Swahili Novel: Challenging the Idea of 'Minor Literature', Cambridge University Press, 2013, pp. 1-18.
- Lugano, Rose Sau. "The portrayal of the girl child in selected African female Bildungsromane." PhD Dissertation, The Pennsylvania State University, 2005.
- Mazrui, Alamin. Swahili Beyond the Boundaries: Literature, Language, and Identity. Athens, OH: Ohio University Press, 2007.
- Mohamed, Said A. Utengano. Nairobi: Longman Kenya, 1980.
- "Muhammed Said Abdulla". Wikipedia, The Free Encyclopedia.
- Osore, Miriam Kenyani. "Literature and Gender: The Role of Swahili Fiction in Women's Emancipation." Semantic Scholar, 2005.
- Osore, Miriam Kenyani. "Defamiliarization in the novels of Euphrase Kezilahabi and Said Ahmed Mohamed." PhD Thesis, Kenyatta University, 2011.

- "UTENGANO". Goodreads.
- Wafula, Magdaline N. "'Tradition' versus 'modernity': generational conflict in Vuta n'Kuvute, Kufa Kuzikana, Msimu wa Vipepeo and Tumaini." Qucosa, 2012.
- "The Swahili novelist at the crossroad: the dilemma of identity and fecundity." UiTM.
- "Time as Myth, Time as History in Afrophone Novels on Ujamaa (Tanzanian Socialism) and the Second Chimurenga/Umvukela (Zimbabwean Liberation War)." SOAS.